

Allati elmék - nyugdíjazott kamikáze delfinek

(MTI-Panoráma) • Több ukrán, aki annak idején a Vörös Hadsereg elit alakulataiban szolgált, sajnálja, hogy vége a hidegháborúnak. Jasa, a hétéves himedelfin biztosan nem osztja a véleményüket.

Jasa feladata az lett volna a harmadik világháború idején, hogy a fejére erősített robbanóanyaggal egy NATO-hadihajóhoz ússzon és felrobbantsa - írta a Kyiv Post című angol nyelvű kijevi hetilap. A „kamikáze delfin” a Krím-félszigeti Szudak delfináriumban „nyugdíjaskodik” s párjával, a hároméves Jaska delfinlánnyal és egy másik delfinpárral naponta két, a hét végén pedig három alkalommal szórakoztatja a látogatókat.

„A delfinek betanításának módszerei lényegében egyformák, bármilyen feladatot várunk el tőlük” - mondta Alekszander Zanyinij, a szudaki delfinárium igazgatója. A dolog lényege, hogy a delfin mindig halat akar, s elég ügyes hozzá, hogy gondolkodjon, hogyan szerezheti meg.

A hatvanas években alapított szudaki, illetve a jevpatoriai és a szevasztopoli delfináriumban dolgozó tengerbiológusok a cetfélék életmódját és viselkedését tanulmányozták, és határozottan cáfolják, hogy „katonai” kiképzést adtak volna nekik. „Mi soha nem tanítottuk arra a delfineket, hogy amerikai repülőgéphordozókra támadjanak” - mondta a lapnak Zanyinij. - „Mi csak bizonyos feladatok elvégzésére képeztük ki őket, majd átadtuk őket más szakembereknek”. Felfedte, hogy a kutatás elején nehéz tárgyak elhelyezésére vagy szállítására oktatták a delfineket. Könnyű volt őket feladatuk elvégzésére rábírní: a fekete-tengeri

deltában hemzsegték a makrelák, márpedig a delfin kedvenc eledele ez a halfajta.

Tudósok becslése szerint 50 évvel ezelőtt még nyolcmillió delfin élt a Fekete-tengerben. Napjainkra azonban a fenékhálós halászat és az ipari szennyeződés következtében igencsak megfogyatkoztak. Andrej Bezusenko biológus szerint talán ha százazren vannak. Tavaly az ukrán parti őrség és a biológusok egyetlen halászati szezon alatt hetven, hálóba fulladt delfin tetemére bukkantak.

A hatvanas években nemcsak a háborús veszély fenyegette a befogott delfineket. Minden második közülük elpusztult a szennyeződésektől és baktériumok okozta betegségek következtében. A jobb szűrőknek és szivattyúknak köszönhetően ma már a befogott fekete-tengeri delfinek 98 százaléka életben marad.

A kamikáze-képzést 1987-ben állították le, egyrészt a pénzsűke, másrészt amiatt, hogy a NATO-hadihajók alsó részét úgy képezték ki, hogy ellenálljon a kisebb vízalatti robbanásoknak, s így a delfin-torpedó ötlete is idejétmúltá vált.

A tízezres lélekszámú Szudak delfináriumban a hetvenes évek óta tartanak bemutatókat egyrészt a gyerekek öröme, másrészt a delfinek folyamatos tréningjét kívánták így biztosítani. Ma már a delfinárium fennmaradására az egyetlen remény az idegenforgalom. Az igazgató becslése szerint az éves működési költségek elérik a 250 ezer dollárt. A nyári szezonban tartott bemutatókból a költségek 30 százalékát tudják fedezni. A belépődíj négy hrivnya - nem egészen egy dollár.

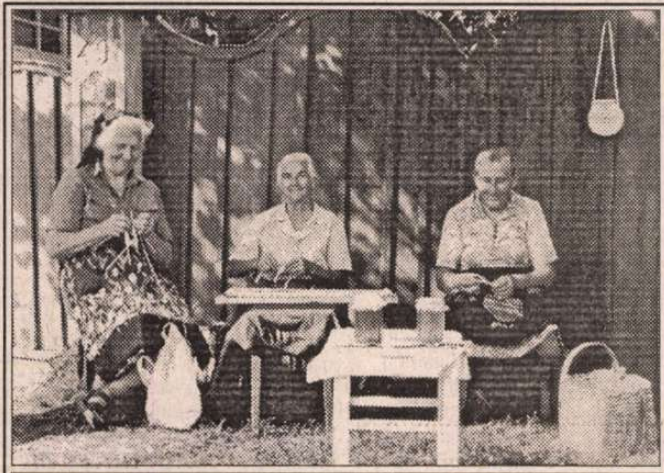
Madrid őslakosainak nyomára bukkantak

(MTI-Panoráma) • A spanyol főváros központjában folyó ásátások során régészek Madrid legrégebb lakosainak nyomára bukkantak. A bronzkorban élt három ember mintegy négyezer évesre becsült csontváza került elő. A régészek meggyőződése, hogy sikerült megtalálni a mai spanyol főváros legrégebb lakosainak nyomait.

A három csontváz egyike szinte teljes épségben fennmaradt. Az egyelőre nem tudni, hogy nő vagy férfi volt-e az illető. A fogak állapotából azonban arra lehet következtetni, hogy fiatalon halt meg. Eltemetésükor magzat-pozícióban helyezték el: háta megdőlt, térdei az állát érintették.

Az értékes régészeti lelet az óvárosban került elő egy telken, amelyre lakóház építését tervezik. Madridban törvény írja elő, hogy minden építkezés megkezdése előtt régészek tartoznak átvizsgálni a területet: Eddig csak a középkorból kerültek elő emberi települések nyomai.

Eredménytelenül folyik egyébként már hónapok óta a kutatás a nagy spanyol festő, Diego Velazquez (1599-1660) földi maradványai után is, akinek sírját ugyancsak az óvárosban sejtik, mégpedig a királyi palota közelében, a Ramales-tér alatt.

Nagykendi délután: Így múlik...
Fotó: OLÁH ISTVÁN / RMSZ

HIV vírus már több évszázada?

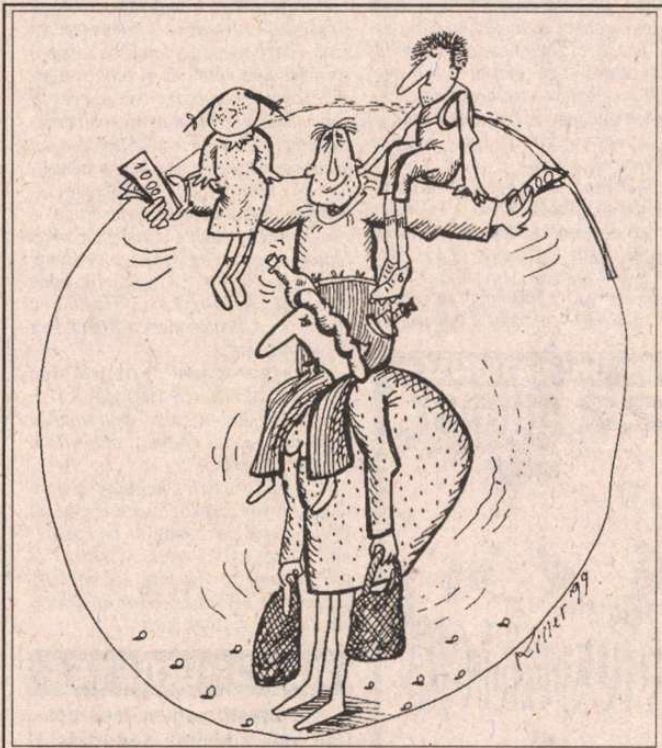
(MTI-Panoráma) • Egy amerikai tudós szerint az AIDS immunrendszeri megbetegedés már jóval előbb fellépett embereknél, mint azt eddig feltekezték.

Robert Garry a Sydneyben folyó orvoskongresszuson ismertette egy 1969-ben az Egyesült Államokban elhunyt fiú esetét, aki mai ismereteink szerint HIV-vírussal fertőződött.

A 15 éves prostituált halálát a rák egy fajtája okozta. Orvosai lefagyasztották a fiúból kivett szövetmintákat, s azokban legújabbban HIV-vírus elleni antitesteket találtak. Ennek a felismerésnek alapján meglehet, hogy át kell írni a HIV-vírus történetét - mutatott rá dr. Garry. Lehetséges, hogy kizárólag emberi vírusról van szó. Talán módosítani kell az eddigi feltevést, amely szerint a HIV-vírust majmok vitték át az emberre.

Az eddig ismert első AIDS megbetegedéseket a hetvenes évek végén diagnosztizálták az Egyesült Államokban. A szóbanforgó fiú azonban már tíz évvel korábban halt meg a Kaposi-szarkóma néven ismert rákban. Időközben kiderült, hogy ez a rákfajta gyakran fordul elő az immunrendszer gyengülésének következményeként. Garry végül elmondta: mivel annak idején rendkívül különösnek találták a 15 éves fiú halálának okát, ezért Missouri államban az orvosok szövetmintákat tettek félre.

Dr. Garry és az általa vezetett orvoscsoporthoz - a Tunlane Egyetem (New Orleans) kutatói - kimutatták az AIDS-vírussal szemben képződött antitesteket a szövetmintákban. Eközben meg-

Családfenntartó • KELLER EMESE / RMSZ karikatúrája

(MTI-Panoráma) • A régi jó hollywoodi hagyománynak megfelelően évekig készült, ezek kaptak szerepet benne, közben összecsapta az indulatok, határidőket késtek le és a költségek túllépése sokkolta a könyvelőket. És most, amikor megnyílt, bírálói azt mondják, hogy ez is egy sokba került kudarc, amely senkinek nem kell. Nem elsőrangú filmről van szó, hanem arról, hogy a Kis Los Angeles-i földalatti villamost öt megállónyi távolságban továbbépitették. A Hollywood and Vine (Hollywood és Szőlő) névre keresztelt megálló szép, csillogó, mennyezetét filmtékercs-imitációk borítják, a peron márványból és acélból épült. A villamoskocsik tiszták, gyorsak, légkondicionáltak; a kalauzok udvariasak, és még kellemes időtöltést is kívánnak az utasoknak.

Kérdéses azonban, vajon a földalattit választják-e majd az autósok a zsúfolt közutak és

Hollywood: a vágyak földalattija

napfényes utcák helyett, s vajon a városatyák hajlandók-e a földalatti villamost továbbfejleszteni, hogy az szabályszerűen átszelje az egész metropoliszt.

Az új, 7 kilométeres szakasz hollywoodi stílusú megnyitásáig - a polgármester, Richard Riordan oldalán ott diszelgett Dorothy az Oz, a csodák csodája színpadi változatából - a Los Angeles-i lakosok zöme úgy vélte, hogy a város földalatti rendszere teljesen haszontalan, csak nyeli a pénzt. A bővítés előtt a 6 mérföldes földalatti alig vezetett ki a belvárosból. Délre és keletre kisvasúti viszi tovább az utasokat, de alapvetően az autóbusszal a fő tömegközlekedési eszköz ebben a több, mint három millió lakosú városban, ahol mindenki arra kap

ösztönzést, hogy saját autója legyen. Jó teszt lesz jövő májusban az új szakasz megnyitása Észak-Hollywoodban és az Universal Studios-nál. Ezt bizonyára igénybe fogják venni a San Fernando Valley és a belváros közt rendszeresen közlekedő emberek, szakértők becslése szerint naponta 125 ezren. A mostani új hollywoodi megállóknak köszönhetően az év végéig napi 85 ezerre nő meg az utasok száma a Red Line-on (Vörös vonal).

A Los Angeles-i földalatti, amelyet évtizedekig terveztek és végül 5 milliárd dollárt meghaladó költséggel építettek meg, az utasforgalom tekintetében alaposan lemarad más amerikai városok metrói mögött.

Ez év első felében a Red Line-t (a három vonalból álló rendszerben ez az egyetlen olyan vonal, amelyhez kisvasút csatlakozik) hétköznapokon átlagosan 35 ezer utas vette igénybe, és az egész rendszer idei várható utasforgalma 50 millió személy. Ilyen ütemben a kezdeti költségek csak száz év alatt térülhetnek meg. A washingtoni metró naponta több, mint félmillióan utaznak, évente pedig 150 milliót. Ez a metró annyi városlakó szolgálatában áll, mint amennyi Los Angeles megye lakosságának az egyötöde.

A Los Angeles-i földalatti bírálói azzal érvelnek, hogy ez a város szalagfalvakból nőtte ki magát decentralizált szövevényre a személygépkocsi-használatnak köszönhetően, és lakosai soha nem lesznek hajlandók a földalattit életképes közlekedési alternatívaként elfogadni.

Sarlós boldogasszony - korondi tányérrajz
Fotó: OLÁH ISTVÁN / RMSZ

Alfred Hitchcock

(MTI-Panoráma) • Száz évvel ezelőtt, pontosabban 1899. augusztus 13-án született Alfred Joseph Hitchcock világhírű angol származású amerikai filmrendező, a borzongatás nagymestere.

A kelet-londoni Leytonstone-ban egy zöldség- és baromfi kereskedő harmadik gyermekeként látta meg a napvilágot. Londonban elvégezte a Szent Ignác Kollégiumot, majd mérnöki tanulmányokat folytatott: mechanikával, akusztikával és hajózással foglalkozott, később beiratkozott a londoni egyetemre. Először a Henley távközlési cég alkalmazottja lett. 1919-ben a Famous Players-Lasky Stúdió (a későbbi Paramount) megbízásából kezdett a filmiparban dolgozni, a némafilmekhez készített feliratokat.

Megtanulta a vágás technikáját, forgatókönyveket írt, és asszisztensként dolgozott. Rendezőként 1922-től volt jelen az angol filmvilágban, első - befejezetlen - önálló alkotása a *Tizenhárom szám*. A húszas évek közepén Németországban tett tanulmányutat, ami óriási hatást tett szakmai fejlődésére. Első angol-német koprodukcióban készült filmjét *A gyönyörök kertje* címmel rendezte (1925), majd egymás után készítette a rá oly jellemző thrillereket, a feszültség fokozásán alapuló, többnyire bűnügyi témájú történeteket. Az első klasszikus Hitchcock film *A titokzatos lakó* (1926) volt, amely meghozta számára az áttörést.

Egyike volt a hangosfilm brit kísérletezőinek. *A zsarolás* (1929) lett az első sikeres hangosfilm a szigetországban. A harmincas években olyan klasszikus filmeket alkotott, mint a *Gyilkos* - amelyben először hozta kapcsolatba a szexet és az erőszakot -, *Az ember, aki túl sokat tudott*, a *39 lépcsőfok*, a *Szabotázs*, a *Londoni randevú*.

1939-ben Hollywoodba költözött, és iskolát teremtett a bűnügyi műfajjal. Hamar amerikaivá vált, bár csak 1955-ben kapott állampolgárságot. Legelső amerikai munkája a Daphne du Maurier bestsellere nyomán készült *A Manderley-ház asszonya* 1940-ben a legjobb filmnek járó Oscar-díjat is elhódította. Összes filmje közül ez volt az egyetlen, amely megkapta az Amerikai Filmművészeti és Filmtudományi Akadémia kitüntetését. Filmjeinek 1948-tól már ő volt a producere.

A következő 30 évben évente jelentkező újabb filmmel, és híres amerikai sztárokat foglalkoztatott. A negyvenes évek legismertebb filmjei a *Gyanakvó szerelem*, *A gyanú árnyékában*, a *Mentőcsónak*, a *Bűvölet*, *A kötel*. Ez utóbbi volt első színes filmje. Az ötvenes években költséges thrillereket készített: *Idegének a vonaton*,

Gyilkosság telefonhívásra, *Hátsó ablak*, *Szédület*, *Észak-északnyugat*.

A hatvanas években minden eddiginél meghökkentőbb bűnügyi történeteket forgatott - *Psycho*, *Madarak*, illetve a *Leszakított függöny* és a *Topaz kémtörténet*. Az 1972-ben készített *Órületben* és utolsó filmjében, a *Családi összeesküvésben* (1976) eredeti témáihoz tért vissza.

1926 és 1976 között több mint 50 filmet rendezett, brit periódusában tíz néma és 15 hangosfilmet, míg Amerikában harmincat. Filmjeinek cselekménye gyilkosság vagy kémkedés, amit tévedések, személycserék, üldözések tesznek izgalmasabbá. A filmek hatását sokszor fekete humor fokozza, központi elemük a bűn és a bűnhődés. Három fő témája: egy ártatlan embert tévesen bűnügy elkövetésével vádolnak, és neki kell megtalálnia a valódi tettest, hogy tisztázza magát (A titokzatos lakó, 39 lépcsőfok, Idegenek a vonaton, Órület, Észak-északnyugat). A második téma: egy bűnös asszony elcsábítja a férfi főszereplőt, majd tönkreteszi, vagy az menti meg őt (Zsarolás, A Manderley-ház asszonya, Szédület). A harmadik típus: a - gyakran pszichopata - gyilkos személyére a cselekmény kibontakozása során csak lassan derül fény (A gyanú árnyékában, Hátsó ablak, Psycho). *Madarak* című horrorja, amely kilóg e témákból - az állatok ismeretlen okból az emberek ellen fordulnak -, számos öt követő író és rendező fantáziáját ihlette meg.

Hitchcock filmjeiben végig fenn tudta tartani a feszültséget. Újszerű látószöveget és mozgásokat talált ki a kamerának, bonyolult vágásokat és hatásos filmzenét alkalmazott. A borzongatáshoz még filozófiát is gyártott: „az emberek imádják, ha veszélybe kerülnek és én megajándékozom őket ezzel a folytonos örömmel”.

Hitchcock 1926-ban házasodott össze Alma Reville-lel, akivel filmjeiben együtt dolgozott. A negyvenes évektől a rendező maga is felbukkant filmjeiben néma epizódszereplőként egy rövid időre, ahogy felesége, valamint Patricia lánya is, aki szintén színésznő lett. A népszerű „Hitch” az ötvenes és hatvanas években több tévésorozatot producere volt, közülük néhányat maga rendezett. Ötször jelölték a legjobb rendezés kategóriájában Oscar-díjra, de egyszer sem kapta meg. 1968-ban az amerikai filmakadémia az Irving G. Thalbergől elnevezett produceri életmű-díjjal tüntette ki. 1979-ben megkapta az Amerikai Filmintézet életmű-díját. 1980-ban II. Erzsébet angol királynő lovagáá ütötte.

Alfred Hitchcock 1980. április 29-én a kaliforniai Bel Air-ben halt meg.